

Національна академія наук України
Інститут економіко-правових досліджень

Відділення економіки

Донецький регіональний науковий центр НАПрН України

**ПЕРШІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ
ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА В.К. МАМУТОВА**

Матеріали круглого столу
8 лютого 2019 року

м. Київ
2019

УДК 346.1 (477)

П 27

Науковий редактор:

В.А. Устименко – член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф., Заслужений юрист України, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України.

Упорядники:

Р.А. Джабраїлов – д-р юрид. наук, доц., заступник директора з наукової роботи Інституту економіко-правових досліджень НАН України.

О.Ю. Ілларіонов – старший науковий співробітник Інституту економіко-правових досліджень НАН України.

П 27 **Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова :**
матеріали круглого столу (8 лютого 2019 р., м. Київ). Наук. ред.
В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень,
2019. – 264 с.

ISBN 978-966-02-8809-6

Видання містить тези виступів учасників круглого столу «Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова» (8 лютого 2019 р., м. Київ). Розглядаються науково-творча спадщина академіка НАН та НАПрН України Валентина Карловича Мамутова, актуальні та найбільш сучасні питання правового забезпечення господарських відносин в Україні та за кордоном, новітні тенденції у господарському процесі у зв'язку з судовою та процесуальною реформами, в контексті стратегічного курсу України щодо реалізації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та євроінтеграції в цілому.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти, юристів-практиків.

УДК 346.1 (477)

ISBN 978-966-02-8809-6

© Інститут економіко-правових
досліджень НАН України, 2019
© Автори тез доповідей, 2019

ЗМІСТ

Вступне слово.....	9
Беляневич О.А. ПРИНЦИП ПРОПОРЦІЙНОСТІ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ.....	11
Бобкова А.Г. ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ГОСПОДАРСЬКО- ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	16
Бутирський А.А. ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА ДЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.....	23
Деревянко Б.В. ВПЛИВ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ АКАДЕМІКА В.К. МАМУТОВА НА СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	27
Задихайло Д.В. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ГОСПОДАРСЬКОГО ПОРЯДКУ В КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ.....	31
Захарченко А.М. ЗНАЧЕННЯ НАУКОВИХ ІДЕЙ В.К. МАМУТОВА ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ.....	37
Зельдіна О.Р. ПОНЯТТЯ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	42
Коваль І.Ф. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	46
Коверзнев В.О. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ЗАСАД (ПРИНЦИПІВ) ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА.....	52
Лукач І.В. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ДОКТРИНИ ТЕОРІЇ КОРПОРАЦІЇ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ НАУЦІ.....	59

А.А. Бутирський,
д-р юрид. наук, доцент,
суддя Господарського суду
Чернівецької області, м. Чернівці

ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА ДЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Економіка країни є складним механізмом, який повинен бути побудований таким чином, щоб усі його складові діяли злагоджено і доповнювали одна одну. Одним з таких механізмів є інститут банкрутства, який є неодмінним атрибутом ринкової економіки, і без якого неможливо уявити сучасне законодавство. В.К. Мамутов справедливо відзначав, що законодавча конструкція забезпечення економіки формує каркас загальної системи правового забезпечення, об'єднуючи, власне, не тільки законодавство, але і правозастосовну діяльність, систему забезпечення реалізації законодавства – організацію правової роботи в народному господарстві та правоохоронну діяльність [1, с. 61].

Значення інституту банкрутства, ступінь його впливу на економіку неможливо охарактеризувати «одним словом», оскільки банкрутство – це складний процес, складові якого видозмінюються. Це зумовлено тим, що господарське життя постійно ускладнюється з виникненням нових інститутів, економіка країни є залежною від світових тенденцій, а інститут банкрутства саме і покликаний знаходити баланс між задоволенням вимог кредиторів і відновленням платоспроможності боржника.

Держава не може стояти осторонь процесів, що відбуваються у господарському житті країни, і повинна оперативнo реагувати на всі процеси, що відбуваються в економічному житті країни. В.К. Мамутов вказував на

існування так званої «регулюючої руки держави» (на противагу «регулюючій руці ринку»), щоб ці «перекоси» вирівнювати, точково виправляти проблемні ситуації за допомогою спеціальних інструментів правового регулювання. Для цього, наприклад, наука господарського права пропонує багатий арсенал засобів: від планування та захисту конкуренції, до комплексного розвитку територій з урахуванням їх соціально-економічної специфіки в умовах децентралізації [2, с. 9]. Одним з таких засобів виступає також інститут банкрутства, який часто виступає «санітаром» економіки, усуваючи з обороту суб'єктів підприємницької діяльності, що діють неефективно.

Значення інституту банкрутства для економіки України обумовлено межами Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство). Показовим у цьому випадку є запровадження інституту досудової санації, який з'явився лише у 2013 р., і до цього не використовувався. Значення інституту банкрутства пов'язано з його цілями. Єдиної точки зору щодо цілей інституту банкрутства не існує. Так, Л. Масленнікова та Д. Залісна вважають, що основними цілями інституту неспроможності (банкрутства) є: співрозмірне задоволення вимог кредиторів та відновлення платоспроможності боржників [3, с. 455]. Однак таке визначення цілей інституту банкрутства є спрощеним, оскільки розглядається виключно з позицій законодавства про банкрутство. На нашу думку, інститут банкрутства має на меті, перш за все, вирішення господарського спору, який виник між кредитором (кредиторами) та боржником.

Значення інституту банкрутства найбільш повно проявляється через його функції, під якими слід розуміти напрями його дії, той результат, що настає у результаті застосування інституту банкрутства.

Такі поняття як «задоволення вимог кредиторів», «відновлення платоспроможності боржника» пронизують усі відносини банкрутства, через що вказані поняття всіляко використовуються при визначенні цілей та завдань Закону про банкрутство, принципів та функцій банкрутства тощо. Зокрема, до принципів, на яких повинно будуватись правове регулювання відносин неспроможності в Україні, Б.М. Поляков, серед іншого, відносить збереження господарюючого суб'єкта за можливості відновлення його платоспроможності та ліквідацію майна боржника при неможливості збереження підприємства з метою справедливого та організованого погашення вимог кредиторів [4, с. 57]. Використання вказаних понять до певної міри є виправданим, тому що навіть у преамбулі Закону про банкрутство вказано, що цей Закон встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури з метою повного або часткового задоволення вимог кредиторів.

Функції інституту банкрутства, у зв'язку з їх значною кількістю, доцільно поділяти на основні та другорядні. До основних функцій слід віднести: вирішення господарських спорів; справедливе задоволення вимог

кредиторів; відновлення платоспроможності боржника; запобігання банкрутству. У свою чергу, до другорядних функцій інституту банкрутства необхідно віднести: охоронну, соціальну, інформаційну, виховну тощо. У межах даного дослідження детально зупинимось саме на основних функціях інституту банкрутства.

Поняття «вирішення спорів» використовується у широкому та вузькому розумінні. У широкому значенні вирішення спорів означає урегулювання протиріч між сторонами у будь-якій формі, а у вузькому розумінні під даним поняттям розуміють вирішення спорів як метод розв'язання конфлікту між сторонами у судовому порядку. При цьому у судовому порядку господарські спори вирішуються як державними судами, так і судами, які обирають самі сторони (до останніх належать третейські суди).

Вважається, що у справі про банкрутство суд не вирішує спір по суті, а лише здійснює нагляд за дотриманням закону у такій справі та здійснює технічні дії, які сприяють ходу справи про банкрутство (введення процедури, призначення арбітражного керуючого тощо). Однак справи про банкрутство також виникають з господарських відносин. Слід погодитись з Б.М. Поляковим, який вказує, що відносини неспроможності за своєю природою належать до господарських відносин. Так само як і господарські, за характером відносин, що регулюються, вони поділяються на майнові та організаційні, а за суб'єктним складом – на горизонтальні та вертикальні [5, с. 100].

З приводу справ про банкрутство слід зауважити, що хоча така справа і порушується за безспірними вимогами кредитора (за наявності рішення суду), але це є лише необхідна процесуальна умова порушення провадження у справі. Насправді між сторонами існує спір, і цей спір є господарським (наприклад, невиконання боржником зобов'язання щодо оплати отриманого товару). І не дарма законодавець у ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачив, що до складу грошових зобов'язань боржника не включаються зобов'язання, які виникли внаслідок заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадян, зобов'язання перед засновниками (учасниками) боржника-юридичної особи, що виникли з такої участі. Одночасно, у межах справи про банкрутство розглядаються інші справи, пов'язані з діяльністю банкрута (визнання недійними угод боржника) і в яких існує спір про право [6, с. 42].

Справедливе задоволення вимог кредиторів – це те, заради чого останні ініціюють справу про банкрутство. Діючий Закон про банкрутство побудований таким чином, що процедура банкрутства є продовженням виконавчого провадження, тобто останнім шансом для кредиторів отримати задоволення своїх вимог. Справедливість задоволення вимог кредиторів забезпечується існуванням черговості задоволення вимог кредиторів, що дозволяє погашати у перші черг соціально важливі вимоги.

Відновленню платоспроможності боржника у процедурі банкрутства приділено достатньо уваги, що зумовлено намаганням законодавця зберегти суб'єкта господарювання. Разом з тим, практика застосування Закону про банкрутство свідчить про низьку ефективність реабілітаційних процедур, і, як наслідок, більшість справ про банкрутство закінчуються ліквідацією. Це вимагає оновлення законодавства про банкрутство, із зміною правової регламентації процедури санації, можливо, – із збільшенням прав та гарантій інвестора у справі про банкрутство, який на сьогодні є одним із самих незахищених учасників справи про банкрутство. У зв'язку з цим слушною також є позиція авторів підручника «Господарське право» за редакцією академіка В.К. Мамутова, що в плані санації за участю інвесторів в обов'язковому порядку повинні бути передбачені умови участі інвесторів в повному або частковому задоволенні вимог кредиторів, в тому числі шляхом переводу боргу (частини боргу) на інвестора, строк та черговість виплати інвестором боргу кредиторам та умови відповідальності інвестора за невиконання отриманих за планом санації зобов'язань [7, с. 545].

Надзвичайно важливою функцією інституту банкрутства є запобігання його виникненню, оскільки значно простіше попередити якесь явище, ніж потім долати його негативні явища. Показовою у цьому сенсі є думка І.Г. Побірченка, який відносно господарських спорів вказував, що у нових умовах господарювання упорядкування системи вирішення господарських спорів є особливо актуальним, оскільки ця система повинна не тільки гарантувати захист господарських підприємств, установ та організацій, але й сприяти запобіганню суб'єктивних причин виникнення таких спорів [8, с. 495].

Підсумовуючи наведене, вважаємо, що інститут банкрутства є одним із засобів регулювання економіки, який часто виступає «санітаром» останньої, усуваючи з обороту суб'єктів підприємницької діяльності, що діють неефективно. Значення інституту банкрутства найбільш повно проявляється через його функції, під якими слід розуміти напрями його дії, той результат, що настає у результаті застосування інституту банкрутства. Функції інституту банкрутства, у зв'язку з їх значною кількістю, доцільно поділяти на основні та другорядні. До основних функцій слід віднести: вирішення господарських спорів; справедливе задоволення вимог кредиторів; відновлення платоспроможності боржника; запобігання банкрутству. У свою чергу, до другорядних функцій інституту банкрутства необхідно віднести: охоронну, соціальну, інформаційну, виховну тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мамутов В.К. Удосконалення системи правового забезпечення економіки в Україні. *Економіка України*. 2013. № 2 (615). С. 60–66.
2. Мамутов В.К. Заинтересованность и самоусиление. *Економіка та право*. 2017. № 3 (48). С. 3–15.

3. Масленникова Л.В., Залесная Д.С. Цели и задачи института несостоятельности (банкротства): сравнительная характеристика российского и зарубежного законодательства. *Молодой ученый*. 2016. № 29 (133). С. 453–455.

4. Поляков Б.М. Право несостоятельности (банкротства) в Украине. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 440 с.

5. Поляков Б.М. Право неспроможності (банкротства) в Україні: підручн. для студ. вищ. навч. закл. К.: ІнЮре, 2011. 560 с.

6. Бутирський А.А. Вирішення господарських спорів в Україні та країнах Східної Європи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака. Київ, 2015. 473 с.

7. Хозяйственное право. Под ред. В.К. Мамутова. К.: Юринком, 2002. 897 с.

8. Побирченко И.Г. Хозяйственные споры и формы их разрешения. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Побирченко І. Г. Вибране. К.: Освіта України, 2013. 544 с.